

ELS TESTAMENTS DEL JURISTA I POLÍTIC MIQUEL SARROVIRA (CA. 1514-1604) I D'ALTÍLIA CORDELLES († 1602)¹

Josep Capdeferro
Universitat Pompeu Fabra

REBUT: 20 de juliol de 2016 - ACCEPTAT: 30 de juliol de 2016

Resum

A través dels testaments inèdits de Miquel Sarrovira i Pla (1604) i de la seva esposa, Altília Cordelles (1601), contextualitzem un dels grans juristes de la Catalunya moderna, fins ara poc conegut. Miquel Sarrovira, membre del patriciat de Barcelona, durant dècades va ser advocat de la ciutat i va exercir-hi càrrecs polítics de primer ordre. Dissortadament, va deixar una família fracturada. Els seus descendents no van donar continuïtat a la seva tasca al servei del Cap i Casal català.

Paraules clau: jurista, dret, política, Barcelona, testament, Sarrovira, Cordelles, segle XVI.

LOS TESTAMENTOS DEL JURISTA Y POLÍTICO MIQUEL SARROVIRA (CA. 1514-1604) Y DE ALTÍLIA CORDELLES († 1602)

Resumen

A través de los testamentos inéditos de Miquel Sarrovira i Pla (1604) y de su esposa, Altília Cordelles (1601), contextualizamos uno de los grandes juristas de la Cataluña moderna, hasta ahora poco conocido. Miquel Sarrovira, miembro del patriciado de Barcelona, durante décadas fue abogado de la ciudad y ejerció cargos políticos de primer orden. Desgraciadamente, dejó una familia fracturada. Sus descendientes no dieron continuidad a su tarea al servicio del Cap i Casal catalán.

Palabras clave: jurista, derecho, política, Barcelona, testamento, Sarrovira, Cordelles, siglo XVI.

1. Aquest article s'inscriu en el projecte DER2013-43431-P, «Juristes hispànics: entre l'imperi del dret i la gestió del poder (s. XIII-XXI)», dirigit per Tomàs de Montagut.

THE WILLS OF LAWYER AND POLITICIAN
MIQUEL SARROVIRA (c. 1514-1604)
AND ALTÍLIA CORDELLES (†1602)

Abstract

Using the unpublished wills of Miquel Sarrovira i Pla (1604) and his wife Altília Cordelles (1601), in this paper we place into context one of the major lawyers of modern Catalonia, about whom very little was known hitherto. Miquel Sarrovira, a member of Barcelona aristocracy, was a lawyer in the city for decades where he also held several top political positions. Regrettably, he left behind a fragmented family. His offspring did not pursue his endeavours working for Barcelona city.

Keywords: lawyer, law, politics, Barcelona, will, Sarrovira, Cordelles, 16th century.

LES TESTAMENTS DU JURISTE ET HOMME POLITIQUE
MIQUEL SARROVIRA (VERS 1514-1604)
ET D'ALTÍLIA CORDELLES (†1602)

Résumé

Les testaments inédits de Miquel Sarrovira i Pla (1604) et de son épouse Altília Cordelles (1601) ont permis de remettre en contexte l'un des grands juristes de la Catalogne moderne, jusqu'à présent peu connu. Miquel Sarrovira, membre du patriciat de Barcelone, fut pendant des décennies avocat de la ville et occupa des postes politiques de premier ordre. Malheureusement, il laissa derrière lui une famille fracturée. Ses descendants ne poursuivirent pas sa tâche au service de la capitale catalane.

Mots-clés : juriste, droit, politique, Barcelone, testament, Sarrovira, Cordelles, XVIe siècle.

1. UN JURISTA I POLÍTIC DE BARCELONA
CABDAL PERÒ POC CONEGUT

El protagonista masculí d'aquest article ha estat injustament desatès per la historiografia, tot i que va treballar des de posicions preeminents, amb gran intensitat i durant gairebé mig segle, per al municipi de Barcelona. Factors com els que segueixen poden haver contribuït a la preterició de Sarrovira: el Consell de Cent va veure truncats els seus extraordinaris vigor i autonomia política amb els decrets de Nova Planta de 1715 i 1716 —per tant, s'esllanguí el record dels seus servidors històrics—; l'autor deixà una sola obra, el *Cerimonial de Corts*, un opuscle relativament conjuntural que recollia pràctiques parlamentàries catalanes —s'edità els

anys 1599 i 1701 en ocasió de convocatòries de corts—,² i la dissort i la desunió de part de la seva descendència.

La joiosa commemoració del centenari de Josep M. Font i Rius, mestre de juristes i de la història jurídica de Barcelona, és una ocasió immillorable per a difondre uns apunts biogràfics sobre Miquel Sarrovira i la seva esposa, Altília Cordelles, a partir de documentació inèdita. Un apassionat dels arxius com el doctor Font entendreà i compartirà l'alegria de la troballa del testament de Sarrovira en un lloc insospitat i fruit d'una recerca pacient.

2. ELS GERMANS ANTONI I MIQUEL SARROVIRA PLA, AL COR DEL DRET I EL PODER MUNICIPAL

El jurista Ramon Sarrovira, d'una família patrícia secular barcelonina, i la seva muller, Jerònima Pla, tenen com a mínim quatre fills que arriben a edat adulta i els sobreviuen: Ramon Cristòfol, Jeroni, Antoni i Miquel—sovint són enumerats en aquest ordre, presumim que és el de naixement.³ Els dos primers neixen abans del 4 de febrer de 1503, data en què Ramon testa en poder del notari públic de Barcelona Pere Mas. Els dos petits neixen més tard. Ramon Cristòfol és el primer d'aquest nucli familiar que mor. Després traspassa el pare i amb posterioritat ho fa la mare. Jerònima fa testament en poder del notari públic de Barcelona Miquel Cellers el 4 de gener de 1529 i el dia 13 ja s'està fent inventari dels seus béns. Dos dels germans no fan carrera jurídica: Jeroni mor intestat i sense deixar fills; Ramon Cristòfol també mor intestat.⁴ S'ha casat amb Caterina Camps, filla d'un adroguer de Barcelona, amb qui té una filla, Mariàngela, que s'ha casat amb Francesc Romeu⁵ i ha procreat almenys dos fills, Bernat i Jerònima. Aquesta darrera en

2. Josep CAPDEFERRO, «Promoció i difusió d'obres jurídiques a Catalunya a cavall dels segles XVI i XVII», *Ivs Fvgit*, núm. 15 (2007-2008), p. 537-559, esp. p. 539-542.

3. Hem obtingut moltes dades d'aquest paràgraf de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Reial Audiència, «Conclusions civils», vol. 100-2n, f. 273r-280r, conclusió del 30 d'octubre de 1597, d'un cas entre Miquel Sarrovira i la seva cunyada, Elisabet Gelonch, de Sarrovira. Nota: quan en tenim ocasió, identifiquem les dones amb llur cognom patern, seguit d'una coma, la preposició *de* i el cognom del marit. Si desconeixem el cognom patern, ens adaptem a l'ús de l'època i emprem el del marit.

4. ACA, Reial Audiència, «Conclusions civils», vol. 106-1r, f. 127r-131r, conclusió del 9 (?) de juny de 1601. A partir d'una causa patrimonial s'identifiquen diversos llaços familiars i les dates d'alguns instruments jurídics.

5. A través del pergami 1A-2350 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), de 5 de juliol de 1560—Maria Cinta MAÑÉ i Manuel ROVIRA, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona: Anys 1560-1908 (Volum VII). Apèndix (1149-1553)*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2013, p. 25, ítem 2399—, ens assabentem d'un testament de Caterina Camps de 24 de gener de 1546 en

casar-se assumeix el cognom del marit, Francesc Mont-rodon. Mencionem aquests nebots de Miquel Sarrovira perquè ens interessin de manera tangencial, ja que tenen alguns litigis amb l'oncle.

Tornem al nucli inicial i fixem-nos en els germans juristes de la casa: Miquel neix l'any 1514 o poc abans⁶ i presumim que Antoni és de major edat. Ambdós es doctoren en ambdós drets, romà i canònic, i aviat s'erigeixen en juristes cabdals per a la ciutat de Barcelona durant la segona meitat del segle XVI —Miquel fins a l'inici del segle XVII. També hi assumeixen càrrecs polítics i representatius de primer ordre. Vegem-ho de prop, tot advertint prèviament que a l'època, com pot passar avui, la frontera entre els àmbits jurídic i polític és vaporosa.

En l'àmbit jurídic, deixant de banda col·laboracions inicials més o menys formalitzades, Miquel Sarrovira és extret a sort de rodolí com un dels dos advocats extraordinaris de Barcelona el 10 de setembre de 1560. Jura el càrrec l'endemà mateix. Ocupa el lloc que Benet Ferran ha deixat vacant en passar a una de les dues places d'advocat ordinari del municipi.⁷ Dotze anys més tard, el traspàs de Benet Ferran, esdevingut el 20 de setembre de 1572, provoca un nou remenament de cadires. Miquel Sarrovira obté ràpidament la plaça d'advocat ordinari de la ciutat i deixa vacant el lloc d'advocat extraordinari, per al qual és extret a sort el jurista i donzell barceloní Miquel de Tamarit.⁸

Ser advocat del Consell de Cent i de les seves estructures de poder, executives, consultives o burocràtiques, suposa una responsabilitat i una influència enormes. A la Catalunya dels Àustria els dirigents polítics de ciutats, viles i llocs es renoven anualment —el dia de Sant Andreu a Barcelona, per Ninou a Girona, per l'Ascensió de Crist a Tortosa, etc. Un efecte d'aquesta rotació sovintejada és que els principals càrrecs tècnics de l'organigrama local adquireixen una força extraordinària, ni que sigui per llur coneixement dels usos de la institució —fonts del dret de primer ordre a l'època—, perquè actuen *de facto* com a ponts entre el govern sortint i l'entrant,⁹

---

poder del notari públic de Barcelona Pere Gener i d'uns capítols matrimonials de la parella Romeu-Sarrovira signats el 26 de maig de 1554 en poder del notari públic de Barcelona Miquel Mir (suposem que és Andreu Miquel Mir, menor). Malauradament no es conserven.

6. Vegeu *infra* una informació oficial que li atribueix més de noranta anys el juliol de 1604.

7. AHCB, Consell de Cent, «Deliberacions», vol. 69, f. 63v-64v.

8. Frederich SCHWARTZ I LUNA i Francesc CARRERAS I CANDI (ed.), *Manual de novells ardots* (MNA), vol. 5, Barcelona, Imprempta de'n Henrich y Companyia, 1896, p. 138; AHCB, Consell de Cent, «Deliberacions», vol. 81, f. 133v-134v, extracció a sort de Tamarit (31 d'octubre de 1572) i jurament de Tamarit (5 de novembre de 1572).

9. Pel que fa a les transmissions polítiques d'instruccions i informacions, a vegades amb fortes implicacions tècniques, malauradament la secció «Testaments de consellers» dins la sèrie Consellers de l'AHCB s'acaba el 1556.

perquè participen en l'elaboració de contractes i altres instruments de creació i extinció d'obligacions per al municipi, etc. Poden ser poderoses fonts d'informació privilegiada.

Volem deturar-nos en tres incidències de la llarga etapa de Miquel Sarrovira com a advocat municipal de Barcelona, primerament extraordinari i després ordinari. La primera: cinc anys després, intenta exercir simultàniament el seu càrrec i un altre, el de jutge de reclams de Barcelona, fins que Ramon Albanell, fill del difunt conseller reial, Francesc Albanell, assoleixi la majoria d'edat necessària. El consell ordinari de Barcelona —anomenat de la trenta-sisena— i el Consell de Cent veten aquesta possibilitat en estimar incompatibles ambdós oficis, encara que un sigui interí.¹⁰ La segona: el 22 de novembre de 1569 es manifesta al consell ordinari de Barcelona la preocupació per tenir dos germans al pinyol de l'equip jurídic municipal: Antoni Sarrovira com a advocat ordinari i Miquel com a advocat extraordinari —de moment, ignorem quants anys fa que es troben així, però probablement són més de nou. La possibilitat d'elegir un advocat extraordinari addicional, que permetria esquivar disfuncions i il·legalitats eventuais, és descartada per un motiu o pretext econòmic: es volen evitar nous salaris,¹¹ en una època en què s'estan apujant els existents.¹² La tercera incidència: el problema es torna a plantejar deu anys més tard.

L'octubre de 1579 els consellers plantegen al Trentenari, i posteriorment al Consell de Cent, una gran inquietud pels efectes que pot suscitar el fet que el duet de germans ocupin les places d'advocat de la ciutat, i fan èmfasi en el fet que poden haver d'enjudiciar respectivament en dues instàncies de justícia municipal successives, la qual cosa pot ocasionar recusacions en processos i impugnacions d'actes jurídics. Els consellers subratllen que «en ningun tribunal se permet que dos germans [h]y tinguen judicatura» i despersonalitzen la qüestió amb una clàusula que pretén alliberar els Sarrovira de culpes o sospites: «No obstant que los dos fins assí hagen molt bé y ab molta legalitat servit llurs càrrechs y officis». El Consell de Cent fa èmfasi en aquest darrer aspecte per a rebutjar la petició i deixar les coses com estan: «Lo dit Concell, atès que los dits dos germans Carrovires han ab molta legalitat servit a la present ciutat y d'ells no se ha entès cosa feha [i. e. lletja], que per ço no sie feta ab ells ni innovada cosa alguna, sinó que stigan com stan».¹³ Són

10. AHCB, Consell de Cent, «Deliberacions», vol. 74, f. 56v-58r (29 de maig de 1565 – 31 de maig de 1565).

11. AHCB, Consell de Cent, «Deliberacions», vol. 78, f. 88v.

12. AHCB, Consell de Cent, «Deliberacions», vol. 76, f. 132r i seg. (12 de setembre de 1567).

13. AHCB, Consell de Cent, «Deliberacions», vol. 88, f. 121v i 124v (24 d'octubre de 1579 i 28 d'octubre de 1579).

les parques les que dissolen aquest tàndem. Com veurem més endavant, s'enduen Antoni l'any 1587 i Miquel el 1604.

En el terreny polític, Antoni Sarrovira és extret a sort conseller segon el dia de Sant Andreu de 1560 —per tant, exerceix el càrrec un mes de 1560 i onze mesos de 1561— i conseller en cap en dues ocasions, el dia 30 de novembre de 1569 i de 1586. Per la seva banda, Miquel Sarrovira és extret a sort conseller segon al final de 1563 i conseller en cap al final de 1572 —un parell de mesos després d'assolir la plaça d'advocat ordinari de la ciutat.¹⁴ Miquel és membre del Consell de Cent en trenta-dues anualitats.¹⁵

Miquel Sarrovira té una participació decisiva en almenys tres reunions de Corts catalanes, sempre en relació amb el braç reial i concretament amb la ciutat de Barcelona. En una ocasió, a les Corts Generals de la Corona d'Aragó que Felip I (II de Castella) celebra a Montsó els anys 1563-1564, com a membre de la Vint-i-quatre de Corts, comissió de seguiment de la reunió política des de Barcelona mateix. En dues altres ocasions, les celebrades a Montsó l'any 1585 i les de Barcelona del 1599, directament com a síndic o representant del Cap i Casal de Catalunya. L'any 1585 de manera molt controvertida, per cert.¹⁶

3. TESTAMENT (1581) I DEFUNCIÓ (1587) D'ANTONI SARROVIRA PLA

El 5 d'abril de 1581 Antoni Sarrovira Pla lliura el seu testament tancat al notari públic de Barcelona Jeroni Talavera.¹⁷ Els seus pares, Ramon i Jerònima, fa més de mig segle que són difunts. Antoni està casat amb Elisabet, filla i hereva de Mateu Gelonch, mercader i ciutadà de Barcelona.¹⁸ No consten fills de la parella, almenys supervivents. El jurista mor el 3 de desembre de 1587, dos dies després d'haver cedit la condició de conseller en cap a un nou governant en una reunió de traspàs de poders en la qual té una basca «que pensaren tots ere mort y apres lo sen aportaren ab una cadira».

El nebot, Miquel Joan Sarrovira, insta immediatament l'obertura del testament per a conèixer les disposicions funeràries de l'oncle —que desitjava sepultura al vas

14. AHCB, Manuscrits, B-44, f. 41, 42r i 43r.

15. Ricardo GARCÍA CÁRCCEL, *Historia de Cataluña. Siglos XVI-XVII*, vol. I, Barcelona, Ariel, 1985, p. 349.

16. Mònica GONZÁLEZ, «Barcelona i la vint-i-quatre de Corts a les Corts de Montsó de 1585», *Pedralbes*, núm. 13, fasc. 1 (1993), p. 299-307.

17. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), doc. 442/78, f. 151r-153r.

18. ACA, Reial Audiència, «Conclusions civils», vol. 97, doc. 2, f. 248v-250r.

dels predicadors, amb els avantpassats, «sens pompa alguna». El dia 7 de desembre Miquel Sarrovira demana conèixer la resta de darreres voluntats del seu germà finat. Ha presidit el dol després dels consellers. De fet, han tingut envers ell la deferença d'asseure'l entre els consellers quart i cinquè.¹⁹ De la lletra del testament inferim que les relacions entre Miquel i la seva cunyada són problemàtiques i el causant tem que empitjorin, com succeeix en vista dels plets posteriors.²⁰ Vegem la tensió a través de quatre factors: *a)* Antoni disposa condonacions de deutes i llegats immobiliaris i de mobles, or, argent i joies a la vídua, en vida seva i no més enllà, a canvi que ella renunciï a la restitució del dot, l'escreix i altres drets seus; el causant afegeix que si ella no accepta el tracte, que suposadament li és beneficiós —«lo que Déu no vulla y jo no crech»—, sigui pagada estrictament del que se li deu i perdi qualssevol llegats; *b)* Antoni eximeix la vídua de fer inventari, «que no sia obligada a fer inventari» —a la pràctica n'acaben fent tant ella com Miquel Sarrovira—; *c)* Antoni mana a l'esposa que lliuri a Miquel tots els seus llibres, incloent-hi els del patrimoni, i l'obliga a fer-li definició de drets en un termini molt sever de tres dies, sota pena de perdre els llegats;²¹ *d)* Antoni imposa a l'esposa l'obligació de cedir a Miquel dues cambres de la casa en cas que les necessiti —aventurem que devien ser dues cambres de la casa del carrer dels Mercaders, on potser Antoni i Miquel havien compartit estudi?— i formula el desig —millor dit, el somni?— que convisquin pacíficament.²²

4. TESTAMENTS I DEFUNCIONS D'ALTÍLIA CORDELLES I MIQUEL SARROVIRA

De l'esposa de Miquel Sarrovira, Altília Cordelles,²³ fins ara no n'hem dit pràcticament res. Neix i resideix un temps a Roma. És filla del protonotari apos-

19. *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. v (1896), p. 504-505.

20. Vegeu, entre d'altres, la conclusió civil citada en la nota 3, o ACA, Reial Audiència, «Conclusions civils», vol. 97-1, f. 11 (29 de gener de 1594).

21. «Los libros tinch de les administracions e tots los meus libres són en lo studi. Encemps ab la arquimesa, una caxa nova ab lo señal de la ciutat ab tots los libres escriptures e tot lo que dins se tròbia, dita senyora Elisabet, muller mia, sia tinguda y obligada a restituir y liurar a dit misser Miquel Çarovira, germà meu, y haia de renuntiar y diffinir a tots sos drets dins tres dias comptadors del dia que serà publicat aquest meu testament, sots pena de privació dels legats sobredits».

22. «Prech a dita muller mia que, vivint ella, que si en cars de necessitat dit mon germà tenia necessitat de aquelles dos cambres [on] acostumaven de estar los las dexe, e viscan tots ab pau y concòrdia y amor del Senyor, com jo d'ells confie».

23. Ens inclinem pel cognom sense la preposició *de*, com figura en els testaments que serveixen de base a aquest article i en altres escriptures dels Cordelles de la segona meitat del segle XVI.

tòlic Joan Cordelles i neboda del canonge de la Seu de Barcelona Jaume Cordelles, que dota i fa edificar a la part alta de la Rambla el cèlebre Col·legi de Cordelles, inicialment destinat a educar nois del seu llinatge —posteriorment és dirigit pels jesuïtes i s'obre a joves de la noblesa.²⁴ Altília mor abans de l'1 de juliol de 1602, perquè consta com a difunta en els capítols matrimonials de la seva filla Isabel amb Pau de Fluvià, d'aquesta data.²⁵ Ha estès el seu testament el 23 de desembre de 1601.²⁶ Hi qualifica el seu marit de «molt magnífic senyor» i hi manifesta estar detinguda al llit a causa d'una malaltia corporal de la qual tem morir.

El marit, naturalment, és el primer marmessor que designa; tot seguit venen el seu fill comú, Miquel Joan Sarrovira Cordelles, i la seva muller —no identificada—, i els seus tres gendres, tots ells ciutadans honrats de Barcelona, als quals dona el tractament de senyors: Lluís Salaverdenya —visiblement vidu—, Antoni Negrell i Rafel Bals. Seguidament, designa les filles casades, Marianna Sarrovira, de Negrell, i Pràxedes Sarrovira, de Bals, i dues filles monges del convent de Santa Clara, sor Caterina i sor Dorotea Sarrovira. No es mencionen ni Helena Sarrovira, de Salaverdenya, la filla gran, perquè deu ser difunta, ni tampoc Isabel, segurament la menor, encara pendent de col·locació. El prec de la causant és que els marmessors prenguin les seves decisions per majoria, amb el concurs forçosament favorable del marit. Vol ser soterrada al vas funerari que tenen els Sarrovira al convent de Santa Caterina.

No detectem res singular entre les disposicions pietoses —de caritatives no n'hi ha. De les disposicions patrimonials n'inferim: *a*) una relació pròxima d'Altília amb la seva filla Marianna (li fa un llegat de cent lliures pels bons serveis que n'ha rebut i per a la satisfacció de comptes pendents); *b*) una dilecció envers la filla petita, Isabel (rep mil lliures a la seva lliure voluntat, garantides amb una hipoteca sobre la casa on la causant està residint —per què ho diu en singular?—, que és de la seva propietat exclusiva —transcrivim aquesta frase decisiva: «la casa ahont jo vuy habite, la qual casa és comprada y adquirida de mos diners»—; *c*) una aparent neutralitat amb l'únic fill mascle, que ha rebut béns en capítols matrimonials; se l'esmenta per a dir que, en cas que mori sense fills, tots els béns que va rebre de la seva mare han de tornar a l'origen, mil lliures han de servir com a llegat addicional per a Isabel i de la resta se n'han de fer parts iguals entre les seves germanes vives i

24. AHPB, doc. 452/101, primer llibre de testaments de Joan Sala, f. 66r-67v. El 28 d'abril de 1574 Jaume Cordelles designa Miquel Sarrovira un dels tres marmessors de les seves darreres voluntats. Sobre el Col·legi, vegeu Reis FONTANALS, *La fundació canònica i imperial del Col·legi de Cordelles*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1994.

25. AHPB, doc. 524/85, cinquè llibre de capítols matrimonials d'Esteve Gilibert Bruniquer, s. f.

26. AHPB, doc. 452/103, tercer llibre de testaments de Joan Sala (1576-1608), f. 54r-55r.

cada nucli dels descendents de les difuntes, i Miquel Joan només pot disposar de mil ducats de manera restringida, entre un dels seus nebots. Altília designa hereu el seu marit «molt amat» i li prega que divideixi tota l'herència entre les filles comunes del matrimoni que ell decideixi, amb potestat per a fer les porcions i posar les condicions que li semblin més convenients —així, Altília garanteix que tinguin interès a cuidar el pare senil. Nomena la filla Isabel com a substituta vulgar del marit i, subsidiàriament, de forma igualitària, les altres filles del matrimoni que estiguin vives i cada nucli dels descendents de les difuntes.

Tot seguit ens interessem pel testament i l'òbit de Miquel Sarrovira, on hi ha teca —popularment en diríem *marro*. La seva defunció té lloc el dimarts 20 de juliol de 1604. Vegem-ne la nota que en fa el dietari de la ciutat de Barcelona: «En aquest dia mori lo magch. Miquel Çarrovira advocat de la ciutat qui, per ser de edat de mes de noranta anys y ser estat advocat de la ciutat serca de sinquanta anys y per sas bonas parts, era tingut en molta estima y reputatio, *anima eius requiescat in pace Amen*». Els consellers del Cap i Casal, aparentment per una mala gestió de *temp*i, se salten la visita preceptiva al dol del finat: «En aquest die los consellers si be resolgueren anar al dol del quondam micer Miquel Çarrovira advocat de la ciutat, vestits ab sas gramallas de dol, empero noy anaren per ser tart quan volgueren partir per haver entes que ja lo cors era a la iglesia per enterrar lo, y dit die y los dos següents la porta maior de casa la ciutat estigue tancada per lo dol, com es de costum».²⁷ Fixem-nos en dues conseqüències del traspàs de Miquel pel que fa als serveis jurídics de la ciutat de Barcelona: d'una banda, l'altre advocat ordinari, Jaume Dalmau, demana un pagament extraordinari al·legant la sobrecàrrega de treball que li ha causat compartir ofici amb Sarrovira els darrers temps, «axí per la edat decrèpita de aquell com per ses indispositions y, après de sa mort»; d'altra banda, per a ocupar el lloc que ha quedat vacant és extret a sort Jeroni Fivaller.²⁸

Vegem què passa més enllà de la dimensió professional, en els àmbits personal i patrimonial. Hem tingut la fortuna —una fortuna guanyada a pes d'hores d'arxiu— de trobar el testament inèdit de Miquel Sarrovira gràcies a un procés judicial relativament menor i insospitat.²⁹ El que expliquem tot seguit és quelcom molt inusual.

El 23 de juliol de 1604 Miquel Sarrovira expira i el seu cos s'encamina cap al carner familiar del claustre de Santa Caterina. El regent la vegueria de Barcelona

27. *Manual de novells ardiits*, vol. VIII (ed. 1899), p. 124.

28. AHCB, Consell de Cent, «Deliberacions», vol. 113, f. 160v (2 de novembre de 1604) i f. 189v (29 de novembre de 1604), respectivament.

29. AHCB, Arxiu del Veguer, vol. XXXVII, doc. núm. 48 (1598-1604), procés original de 1604 conduït davant de Pau Mohet, amb Esteve Vallalta com a escrivà.

rep una suplicació de tres germanes (Marianna, muller d'Antoni Negrell, Isabel, muller de Pau de Fluvià, i Pràxedes, muller del Rafel Bals) que demanen rebre informació sobre el testament de l'advocat traspassat i que algun oficial es confereixi al monestir de Santa Clara per a recuperar l'escriptura i, un cop se n'hagi verificat la lletra, mani que un notari públic publiqui i guardi el testament i en faci i en lliuri còpies. El regent la vegueria assumeix la causa amb Pau Mohet com a assessor. S'exposa el que segueix: «En lo article de la mort o abans, davant algunes personas cridades per testimonis, [Miquel Sarrovira] ha dit *que ell tenia ordenat son testament escrit ab la forma deguda de sa mà, y aquell depositat en poder de Catherina y Dorotea Çarroviras, monjas professas del monestir de Santa Clara de la present ciutat filles sues, lo qual vull que vàlega*». Els testimonis són homes que estaven vetllant el jurista moribund a la casa del seu gendre, Rafel Bals, que sabem ubicada a la cantonada dels carrers de Montcada i dels Assaonadors:³⁰ el pare Bellveí, que li era confessor, el noble Rafel Antich i el mercader Jaume Lluch.

El mateix dia 23 Pau Mohet proveeix el que s'ha demanat: que es busqui i es reculli el testament, que es lliuri al notari de la cúria del veguer per a custodiar-lo i que se'n faci una prova cal·ligràfica. El mateix Esteve Vallalta i el capdeguaita Guerau Bou se'n cuiden. Al monestir de Santa Clara, a través del parlador i en presència de dos testimonis més, pregunten pel testament i les filles monges del finat els porten una plica plegada que afirmen que és manuscrita del seu pare el dia 10 de juliol de 1604. Un cop incorporat al procés aquest document cabdal, dos testimonis corroboren que la lletra és de Miquel Sarrovira: Joan Pau Rifós i el notari públic de Barcelona Esteve Gelabert Bruniquer. El 31 de juliol el regent la vegueria, assessorat per Mohet, dicta una provisió que autoritza la validesa parcial del testament hològraf incomplet —no hi consten ni lloc ni data— pel que fa a les disposicions entre els fills i relacionades amb causes pies: «Cum in viam iuris testamentum quamvis imperfectum ratione solemnitatis valet inter liberos tantum et ad pias causas». El document, amb paraules il·legibles a causa de la tinta ferruginosa, reflecteix una dura realitat: una senectud gens pacífica per a Miquel Sarrovira. El jurista manifesta que està vivint a casa de la filla Pràxedes i del gendre Rafel Bals. Què l'impel·leix a traslladar-s'hi, abandonant la pròpia llar? Una clàusula de l'instrument ho resumeix de manera immillorable:

30. Esperem amb candeletes l'estudi minuciós que Albert Garcia Espuche prepara sobre l'evolució de la significació, les finques i els residents del carrer de Montcada al llarg de la Barcelona medieval i moderna. De moment n'ha publicat algun tastet, com ara *Dues cases. Un carrer. Una ciutat*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Museu de Cultures del Món, 2015.

De bon cor perdón a mon fill y a sa muller de aquell gran afront y agravi me [h]an fet, donant ocasió que jo me'n sie anat de dita ma casa, aont jo ab ma muller y fills [h]e habitat, dexant aquella plena de molts ornaméns y mobles, y fonch lo principal lo die que ab violència me obriren lo meu estudi y-m prengueren <les> totes les claus de ma casa, portes y caxes, y-m buidaren moltes caxes de dits mobles, y axí matex tots los actes de mon patrimoni. Déu los [h]o perdó, y jo de ma part ne prech a Nostre Senyor Déu.

Envers Miquel Joan el causant té un gest magnànim de perdó, el més gran que es pugui esperar d'un pare. Altrament, cap a dues de les filles, Marianna Sarrovira, de Negrell, i Pràxedes Sarrovira, de Bals, pren disposicions patrimonials o en confirma de passades, legitimades per via del reconeixement de deutes i del rescabament de despeses. A dos dels gendres, Rafel Bals i Pau de Fluvià, els encomana la prossecució de sengles plets davant del Reial Consell.

En conclusió, Miquel Sarrovira (ca. 1514-23 de juliol de 1604) té una vida molt llarga amb grans èxits professionals i polítics al servei de la ciutat de Barcelona, de bracet del seu germà Antoni. Del seu matrimoni amb Altília Cordelles († ca. 1602) en naixen almenys sis filles ben col·locades en matrimoni humà o diví que mantenen una relació propera amb els seus genitors. Ben diversament, l'únic fill mascle, Joan Miquel, el que hauria d'haver heretat el saber jurídic dels Sarrovira i l'amor pel coneixement dels Cordelles, causa un disgust majúscul al pare i enrenous amb altres familiars que estudiarem en una propera ocasió.

5. APÈNDIX

TESTAMENT D'ALTÍLIA CORDELLES, ESPOSA DE MIQUEL SARROVIRA (23 DE DESEMBRE DE 1601)

//f. 54r// En nom de Nostre Senyor Déu Jhesú Christ sie, y de la gloriosa y humil verge Maria, mare sua, amén. Com natura humana sie a la lley de la mort natural obligada y <h>a quiscun christià convinga disposar de la sua cosa familiar a llahor, honor y glòria de Nostre Senyor Déu Ihesú Christ y en descàrrech de la pròpria consciència. Per ço jo, Altília Çarovira, muller del molt magnífich senyor micer Miquel Çarovira, doctor en drets y ciutadà honrat de la present ciutat de Barcelona y altre dels advocats ordinaris de la present ciutat, detinguda de malaltia corporal de la qual jach en lo llit y tem morir, estant emperò per gràtia de Nostre Senyor Déu ab mon bon ple enteniment, sana y íntegra memòria y ab ma ferma paraula, fas y ordén lo present meu testament e darrera voluntat mia, en y ab lo qual pos y alegesch en marmessors meus y del present meu testament exequutors lo dit molt magnífich micer Miquel Çarovira, marit meu molt amat, lo senyor Miquel

Joan Çarovira y la senyora muller sua y nora mia, lo senyor Luís Salavardenya, lo senyor Antoni Negrell, lo senyor Rafel Bals, tots ciutadans honrats, gendres meus, las senyoras Maria Anna Nagrella, muller del dit mossèn Antoni Negrell, la senyora Prèxedis Bals, muller del dit senyor Rafel Bals, sor Catherina y sor Dorotea Çarovires, monjes del monestir de Sancta Clara de la present ciutat, totes filles mies, los quals com més charament puch prech y <h>a ells don plen poder que, si me sdevindrà morir abans que fasse o ordén altro testament o darrera voluntat mia, tots o la major part de aquells en absèntia, nolència o deffecte de alguns de dits marmessors meus, puix que en aquella major part concorrega la voluntat del dit senyor marit meu y no altrament, complesquen y exequuten eo complesque y exequite lo present meu testament o darrera voluntat mia sí e segons que baix trobaran scrit y per mi ordenat. Primerament y abans de totes coses vull, ordón y man que tots los deutes que lo die de mon òbit jo dauré sien pagats de mos béns, y totes les iniúries a restitució de les quals jo sie tinguda y obligada sien satisfetes, retribuïdes y smenades breument, simplament, sumàriament y de pla, sens strèpit ni figura de judici, sola la veritat del fet atesa, segons Nostre Senyor Déu y lo for de la ànima, y sí e segons que los dits deutes millor mostrar e provar se poran per testimonis, cartes o altres llegítimes proves. Elegesch la çepultura al cos meu fahedora en la iglésia y monestir de Sancta Catherina de la orde dels freres praedicadors, en lo vas eo carner dels Çaroviras, la qual çepultura y exèquies de aquella vull sie feta a coneguda de dits senyors marmessors meus y per aquella sie despès tot lo que a dits senyors marmessors //f. 54v// meus aparexerà, pregant-los vullen en tot seguir lo parer y voluntat del dit senyor marit meu. Vull emperò y és ma voluntat que encontinent seguit mon òbit, tant prest com se puga fer, sien dites y celebrares cent misses de *requiem* en los altars privilegiats de las isglésias y monestirs dins y fora los murs de la present ciutat instituïts y fundats e instituhides y fundades, per celebració de les quals vull sie donada la charitat acostumada. Ítem, deix y llegue a la senyora Maria Anna Negrell, filla mia, cent lliures, les quals vull li sien y cedeschan tant per bons serveys que d'ella tinch rebuts com per paga y satisfacció de tots comptes entre ella y mi tinguts fins lo die present. Ítem, dels altres béns meus deix y llegue a Izabel, filla mia, mil lliures a ses lliberas voluntats, volent y provehint que la dita filla mia pugua de pròpria auctoritat pendre a ses mans lo dit llegat y per paga de aquells tingue ypothecada la casa ahont jo vuy habite, la qual casa és comprada y adquirida de mos diners, la qual tinga y possehescha fins a tant que en dit llegat sie satisfeta. Tots los altres emperò béns meus, mobles e immobles, haguts y per haver, y drets meus universals, veus, noms y actions mies qualsevol que sien y ahontsevulla sien y en qualsevol gènere o spècia consistesquen y que a mi pertanyen y pertànyer puxen, ara o en sdevenidor en qualsevol parts del món per qualsevol rahons o causes que dir y excogitar se puguen, deix y atorch al dit senyor micer Miquel Çarovira, marit meu molt amat, de vida sua natural tant solament, instituint-lo dit senyor marit meu de vida sua natural a mi hereu universal, pregant al dit senyor marit meu que ab son últim testament o entre vius dividescha la mia universal heretat íntegrament entre las filles mies a mi y <h>a ell comunes, aquelles és a ssaber que ell volrà y elegirà, fent entre aquelles las parts eguals o ineguals de la manera y forma li aparexerà, ab los pactes, vincles y condicions que entre aquelles aposar-los volrà, fent a la una hereva y a les altres dexant la quantitat li aparexerà. E si per ventura lo dit senyor marit meu hereu meu no serà per so que no

volrà o no porà, eo hereu serà emperò morirà sens disposar de mos béns, leshores y en dit cars y ara per les hores substituesch al dit micer Miquel Çarovira marit meu y a mi hereva universal instituesch la dita Izabel filla mia si les hores viurà y hereva mia ser voldrà, emperò si la dita Izabel filla mia leshores no viurà o viurà emperò hereva mia no serà, per-so que no volrà o no porà, eo hereva mia serà emperò morirà quant que quant sens fills eo *liberos* hu o molts llegítims y naturals y de llegítim y carnal matrimoni procreats, substituesch <h>a ella y a mi hereves universals fas e instituesch las demás filles mies qui leshores sobreviuran a la dita Izabel filla mia, y de les premorints los fills eo *liberos* en stirps y no en caps, a totes llurs líberas voluntats. E en cars que Miquel Joan, fill meu, hereter en capítols matrimonials, morís sens fills eo *liberos* hu o molts llegítims y naturals y de llegítim y carnal matrimoni procreats, lo que Déu no permeta, en lo qual cars los béns per mi <h>a ells donats tornen a mi o a qui jo hauré volgut y ordenat, volent en lo dit cars y ara per les- //f. 55r// hores disposar de dits béns a mi pertanyents. En lo dit cars y succés prellegue a la dita Izabel filla mia, en lo dit cars y ara per leshores mil lliures ultra las que desús de present li tinch llegades, y en los restants béns que per deffecte de fills, *liberos* eo descendents del dit Miquel Joan Çarovira fill meu me pervindran instituesch hereves mies universals totas les dites filles mies qui leshores viuran per iguals parts y portions entre aquelles fahedores, y de las premorta o premortas los fills, *liberos* eo descendents de aquelles en stirps y no en caps, y en lo propdit cars, ço és en lo cars que lo dit Miquel Joan Çarovira fill meu morirà sens fills, vull que lo dit fill meu pugua testar entre mos néts y nebots seus de mil ducats ultra dels que li són estats assignats en los capítols matrimonials, donant-li facultat de elegir hu dels néts meus y nebots seus que ell volrà y elegirà. E aquesta és la mia darrera voluntat, la qual llohe, approve, rattiffique y confirme e vull que vàlega y valer pugua per dret de testament o, si no valrà o valer no porà per dret de testament, vull que vàlega y valer pugua per dret de codicil o de testament nuncupatiu, o per aquella spècia de última voluntat que millor de dret valer y tenir porà. Revocant, cassant y anul·lant ab lo present meu testament tots y qualsevol testaments e últimas voluntats per mi fins lo die present fets y fetes en poder de qualsevol notaris, encara que en aquells o aquelles hagués qualsevol paraules derogatòries de les quals en lo present meu testament se hagués de fer menció alguna special o general, per quant de tots y qualsevol testaments e últimes voluntats per mi fins lo die present fets y fetes y de tots y qualsevol paraules derogatòries en aquells y aquelles apposades y ab lo present meu testament m'[h]e penit y vull lo present meu testament <h>a totes altres últimes voluntats mies ésser preferit. De la qual mia testamentària dispositió vull que, seguit mon òbit, me (*sic*, ne) sien fetes, ordenades y lliurades a mon hereu, marmessors, llegataris y <h>a altres de qui sie interès [*insert. marg. sin.* tants originals testaments, clàusules eho translats quants] demanad[es] y requestes ne seran per lo notari devall scrit. Fet fonch y fermat lo present meu testament en Barcelona als vint-y-tres dies del mes de dezembre any de la Nativitat de Nostre Senyor Déu Iesuschrist mil sis-cents y hu.»

Testimonis: Joan Barés, pagès de la parròquia de Sant Andreu de Palomar, i Francesc Martí Saurina, estudiant d'arts.

TESTAMENT DE MIQUEL SARROVIRA (10 DE JULIOL DE 1604)

[Exterior del plec] En nom de Nostre Senyor Déu, en cas y quant jo morís sens fer ni ordenar altro testament en poder de notari, lo instrument chirògraf fet, scrit y ordenat de ma mà mia, scrit y borrat y corregit axí al marje com entre líneas vull y ordén<en> que lo present sie y vàlega per testament y darera y vàlida voluntat mia, ço és de mi Miquel Çarrovira, fill legítim y natural de micer Ramon Çarrovira y de la senyora Jerònima, mare mia, que Déu tinga en la glòria de paradís. Amén Ihesus.

[Interior] En lo nom de Jesús y de la sua mare Santa Maria, jo Michael Çarrovira en quiscun dret doctor y fill de micer Ramon Çarrovira, ciutadà honrat de Barcelona y en drets doctor, y de la senyora Jerònima Pla, trobant-me ab salut corporal y íntegra memòria y habitant en casa de Rafel Bals, ciutadà honrat y jenre meu, marit de Prèxedis, filla mia y de la bona memòria Altília, filla del *quondam* Juan Cordellas, prothonotari apostòlich, nada o natural en la ciutat de Roma, habitant en aquell temps de Roma y, axí, neboda dels *quondam* Jaume Cordellas y Michael Cordellas, canonjes de la santa Seu de Barcelona, fas y ordén de mà mia lo present testament y daré[ra] voluntat sabent que axí só obligat per la ley de christià, y essent cert [h]e de morir de mort natural, com aqueixa sie la porta [h]a dextat y ordenat Nostre Senyor Déu per anar a la altra vida y cell que Nostre Senyor Déu té aparellat per gosar perpètuament de la sua presència y de sua santíssima mare y de tots los que allà són, y axí tinc ferma fe y speransa que Nostre Senyor Déu farà la mercè per los merits y intercessió de dita mare sua y senyora mia, la qual tota ma vida [h]e desijat servir y entenc continuar, y crec no-m dixerà en ningun temps, ni a la hora de la mia mort o desaxida de aquest cos l'ànima mia.

Primerament ordén <que> la sepultura en lo vas de las clau[s]tres de Santa Catharina aont són sepultats mos antipassats y dita muller mia, y vull que la sepultura sie feta sens pompa, a coneguda de <de> mon fill y fillas que-s trobaran presents en la present ciutat, y més y axí ordén que sien marmassós executós de la present voluntat mia dit fill y fillas mias, y-ls prech que en continen seguida la mia mort fassen dir cent misses en los altàs y iglésies que-ls apparrà, y axí matex vull y ordén que lo que trobaran que jo [estic] obligat per actes o altrament [h]o satisfassen y paguen planament, a coneguda, del que-s duptarà, del reverend rector de la iglésia de Bel·lem y altres pares de dita iglésia que-y pugan aplicar.

E més, atenen y considerant que com sie jo gran pecador y axí tinga necessitat que Nostre Senyor Déu usarà ab mi de la sua gran misericòrdia, en la qual confio de bon cor, perdón a mon fill y a sa muller de aquell gran afront y agravi me [h]an fet, donant ocasió que jo me'n sie anat de dita ma casa, aont jo ab ma muller y fills [h]e habitat, dexas aquella plena de molts ornamentals y mobles, y fonch lo principal lo die que ab violència me obriren lo meu estudi y-m prengueren <les> totes les claus de ma casa, portes y caxes, y-m buidaren moltes caxes de dits mobles, y axí matex tots los actes de mon patrimoni. Déu los [h]o perdó, y jo de ma part ne prech a Nostre Senyor Déu.

E com jo sie obligat y regonech ésser deutor a ma filla Marianna, muller de mossèn Antoni Nagrell y de Orri, en tres-centes liures moneda de Barcelona per les quals li tinch creat censal de pensió de quinze liures, y axí li n'aporte compte en mon libre terser de comptes en car [...]»³¹

31. Paraula i/o frase incompleta en el document original.

y més en cent lliures que la *quondam* senyora Altília, muller mia, en son testament li fa (*i. e. féu*) llegat, que per tot són quatre-centes lliures, vull y ordén que ella pugui triar y lestar de mos béns, [pro]prietat o propietats equivalents, a coneguda de dit reverend rector o pares de Bel·lem, y asò si ja jo ans de ordenar a altro o ans de morir no havia altrament ordenat y satisfet aquells.

E més com ab acte rebut en poder de mossèn [Antoni] Balle, notari de Barcelona, jo [h]e ordenat que per les causes en dit acte contingudes, les quals són veres, y és ma voluntat que en satisfacció del que li puc restar deutor a ma filla Prèxedis Bals, muller de Rafel Bals, ciutadà honra[t], com ab mon libre tercer li n'aport compte, y per molts bons serveys que dit Bals y ma filla me [h]an fets y fan recullint-me y provehint-me de molts mobles y habitació en sa casa, llohe y aprobe la donació que en poder de dit mossèn Balle li tinc feta, com ab dit acte se conté, dels censos y morabatins que jo rep com a senyor del castell de Port, territori de Barcelona.

E més vull y ordén que, pagats y satisfets per dits marmesós meus los sobrescrits dos partits, sepultura y legats pios, per mos hereus desobre y daval escrits vull y ordén que los processos y causas que tinch [y] aport en lo Real Consell y principalment contra don Jeroni Vila y altres y altre contra mossèn Santmartí, cavaller, com hereu de la *quondam* senyora Elisabet cunyada mia³² sien continu<nu>ats a despeses de mos béns per mossèn Pau Fluvià, mon jentre, y per mossèn Rafel Bals, també jentre meu, y/o per los altres marmesós ... y no's pugui fermar conformitat ni concòrdia que no sie ab voluntat de mas fillas y jentres, y quant Déu vulla que dit<e>s processos o causes, lo hu dels quals que és contra dit Jeroni Vila y l'altre a relació de misser Juseph Dalmau y que axí, del que restarà de dites causes, pagats primer los gastos o despesas, fas hereus meus mas fillas per iguals parts, ço és fent de dits béns meus sinch parts, y asò perquè las dos que són en religió no entren sinó en una part, en lo mo[do] y forma los [h]e donats los altres béns, y per lo que mon fill està ben remunerat una part [...] *//verso//* y axí és ma voluntat que si y quant [algú] de mos hereus fes contrari a la [mia] ordinació, mort o tingués salut, que sie privat com ab lo present lo prive de dita sa part y [a]quella sie aplicada als [...] ³⁴ Aquesta és ma voluntat y sollicita a Déu que ab [...] done lloch y temps [...] Amén Ihesus.

32. L'esmentada més amunt Elisabet Gelonch, vídua d'Antoni Sarrovira.

33. Frase incompleta o incoherent en el document original.

34. Clàusula il·legible en el document original; entenem que ha de dir «altres hereus i als seus successors», o quelcom similar.